

امور گمرکی

در حقوق بین الملل و حقوق ایران

بررسی و تحلیل

کنوانسیون‌ها، موافقت‌نامه‌ها و سایر منابع و نهادهای مرتبط با

امور گمرکی و کنترل‌های مرزی کالاها

تالیف:

ناصر محمد حسینی

نشر وکیل

سپاسگزاری

نگارنده، بر خود فرض می‌داند تا مراتب سپاس و قدرشناسی خود را خدمت عزیزان بزرگواری که وی را در پی‌ریزی و اجرای پژوهش منتهی به تالیف این کتاب، یاری و راهنمایی نموده‌اند، معروض دارد.

بر این اساس، از جناب آقای دکتر نصرالله ابراهیمی استادیار برجسته حقوق بین‌الملل خصوصی دانشگاه تهران، به پاس قبول زحمات بی‌شائبه، توجهات علمی و راهنمایی مدبرانه ایشان در مراحل مختلف تحقیقاتی که مبنای تالیف این اثر قرار گرفته است و؛ جناب آقای دکتر غلام‌نبی فیضی چکاب استاد یارگرا نمایه حقوق تجارت بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه علامه طباطبائی، به جهت قبول زحمات مشاوره و ارائه نظرات علمی - کاربردی ارزنده، صمیمانه قدردانی و سپاسگزاری می‌نماید.

فهرست مطالب

۱۷	 پیشگفتار
۲۰	 نشانه‌های اختصاری
۲۱	 مقدمه
۳۱	 بخش نخست : مبانی و مفاهیم بنیادین
۳۳	 فصل یکم: مفاهیم و تعاریف
۳۵	 مبحث یکم: مفهوم مرز و کنترل‌های مرزی
۳۶	 گفتار یکم: مفهوم مرز
۳۸	 الف - قلمرو اجرای سرزمینی
۳۸	 ب - قلمرو گمرکی
۳۹	 گفتار دوم : مفهوم کنترل‌های مرزی
۴۰	 الف - کنترل عبور مرزی افراد
۴۱	 ب - کنترل عبور مرزی کالا
۴۲	 مبحث دوم : مفهوم حقوق بین‌الملل
۴۲	 گفتار یکم: تعریف حقوق بین‌الملل
۴۳	 الف - قلمرو حقوق بین‌الملل
۴۴	 ب - تابعان حقوق بین‌الملل
۴۴	 گفتار دوم: مفهوم معاهده بین‌المللی
۴۵	 الف - تعریف معاهده بین‌المللی
۴۶	 ب- تعریف معاهده در حقوق ایران
۴۷	 ج - واژه شناسی معاهدات
۵۰	 د - واژگان مربوط به اقدامات معاهده ای
۵۲	 مبحث سوم : مفهوم اصطلاحات ناظر به رویه‌ها و عملکردهای کنترل مرزی ...
۵۲	 گفتار یکم : مفهوم تسهیلات و امنیت در تجارت بین‌الملل
۵۶	 گفتار دوم : تعریف واژگان
۶۵	 فصل دوم : پیشینه همکاری‌های بین‌المللی در زمینه کنترل‌های مرزی

۶۷		مبحث یکم: خاستگاه گمرک
۶۸		گفتار یکم: بین النهرین
۶۹		گفتار دوم: مصر
۷۰		گفتار سوم: یونان
۷۲		گفتار چهارم: روم
۷۲		گفتار پنجم: شبه قاره هند
۷۳		گفتار ششم: چین
۷۴		گفتار هفتم: ایران
۷۶		مبحث دوم: آغاز همکاری‌های بین‌المللی، قرن هیجدهم تا پایان قرن نوزدهم ...
۷۸		مبحث سوم: از تاسیس "جامعه ملل" تا جنگ جهانی دوم
۷۸		گفتار یکم: تلاش برای تسهیل عملیات گمرکی
۷۸		گفتار دوم: برگزاری کنفرانس اقتصادی جهانی
۷۹		الف - ساده سازی تعرفه‌های گمرکی
۷۹		ب - یکسان سازی فهرست اسامی کالاها
۸۰		ج - ایجاد ثبات در تعرفه‌های گمرکی
۸۱		د - ساده سازی تشریفات گمرکی
۸۱		مبحث چهارم: پس از جنگ جهانی دوم تا پایان قرن بیستم
۸۲		گفتار یکم: نظام سازمان ملل متحد
۸۳		گفتار دوم: پیدایش گات و سازمان جهانی تجارت
۸۴		گفتار سوم: آغاز به کار "شورای همکاری گمرکی" (CCC)
۸۶		گفتار چهارم: تغییرات اساسی در مرزهای گمرکی
		مبحث پنجم: هزاره سوم میلادی و آثار رویداد تروریستی ۱۱ سپتامبر
۸۷		۲۰۰۱ بر کنترل‌های مرزی
۹۳		فصل سوم: اهداف، ضرورت‌ها و فرایندهای کنترل مرزی کالاها
۹۵		مبحث یکم: اهداف و ضرورت‌های کنترل‌های مرزی کالاها
۹۶		گفتار یکم: اجرای سیاست‌های بازرگانی
۱۰۰		گفتار دوم: کنترل تجارت بین‌المللی
۱۰۱		گفتار سوم: کنترل امنیت زنجیره‌های عرضه بین‌المللی

۱۰۳	 گفتار چهارم : مقابله با چالش‌های فرا روی دولت‌ها
۱۰۷	 مبحث دوم: فرایندها
۱۰۷	 گفتار یکم: عناصر تحت کنترل
۱۰۸	 الف - بررسی و کنترل کالا
۱۱۱	 ب - بررسی اسناد و مدارک
۱۱۳	 گفتار دوم: شیوه‌های قانونی اعمال کنترل ها
۱۱۳	 الف - سیاست گذاری تجاری
۱۱۶	 ب- فعالیتهای کنترلی
۱۱۸	 ج - مدیریت ریسک در اعمال کنترل ها
۱۱۸	 گفتار سوم : سازماندهی کنترل‌ها
۱۱۹	 الف - ادارات ملی مسئول کنترل‌های مرزی کالاها
	 ب - ادارات مسئول کنترل‌های مرزی کالا در انگلستان، ایالات متحده
۱۲۰	 آمریکا و ایران
۱۲۰	 (۱) انگلستان
۱۲۲	 (۲) ایالات متحده آمریکا
۱۲۵	 (۳) ادارات مسئول کنترل‌های مرزی کالاها در ایران
۱۳۵	 بخش دوم: بررسی جنبه‌های حقوقی
۱۳۷	 فصل یکم: ساختار نظام حقوقی حاکم بر امور گمرکی
۱۴۰	 مبحث یکم : عوامل موثر در نظام امور گمرکی
۱۴۰	 گفتار یکم: عوامل حقوقی و سیاسی
۱۴۲	 گفتار دوم: طبقه بندی عوامل حقوقی موثر
۱۴۲	 الف - عوامل حقوقی بین‌المللی
۱۴۸	 ب - عوامل حقوقی داخلی
۱۴۹	 مبحث دوم : مبانی و جهات وابستگی حقوق ناظر
۱۴۹	 گفتار یکم : مبانی حقوقی کنترل مرزی کالا
۱۵۰	 گفتار دوم: قلمرو ارتباطی حقوق ناظر
۱۵۱	 الف - ارتباط با رشته‌ها و شعب حقوق داخلی
۱۵۳	 ب - ارتباط با حقوق بین‌الملل

۱۶۷	مبحث سوم: اصول حاکم بر قواعد بین‌المللی ناظر بر امور گمرکی
۱۶۸	گفتار یکم: اصل حاکمیت دولت و عدم مداخله در امور داخلی کشورها
۱۷۰	گفتار دوم: اصل همکاری و کمک متقابل
۱۷۱	گفتار سوم: اصل اقدام متقابل
۱۷۵	فصل دوم: منابع حقوقی حاکم بر امور گمرکی
۱۷۸	مبحث یکم: منابع حقوقی داخلی
۱۷۸	گفتار یکم: قانون ملی
۱۸۰	گفتار دوم: آراء محاکم اداری و قضایی
۱۸۳	گفتار سوم: رویه قضایی
۱۸۶	گفتار چهارم: دکترین حقوقی
۱۸۷	مبحث دوم: منابع حقوق بین‌الملل حاکم بر امور گمرکی
۱۹۰	گفتار یکم: معاهدات
۱۹۰	الف - طبقه بندی معاهدات ناظر بر امور گمرکی
۱۹۱	ب - معاهدات چند جانبه
۱۹۱	۱) معاهدات چندجانبه عام
۲۰۰	۲) معاهدات چند جانبه خاص
۲۰۱	ج - معاهدات دو جانبه
۲۰۲	گفتار دوم: عرف بین‌المللی
۲۰۴	گفتار سوم: اصول کلی حقوقی
۲۰۶	گفتار چهارم: حقوق نرم
۲۰۷	گفتار پنجم: منابع فرعی تعیین قواعد بین‌المللی امور گمرکی و اقدامات مرزی
	فصل سوم: نقش سازمان‌های بین‌المللی در تدوین و اداره قواعد
۲۱۱	بین‌المللی امور گمرکی
۲۱۳	مبحث یکم: نقش سازمان‌های بین‌المللی دولتی
۲۱۵	گفتار یکم: سازمان جهانی گمرک (WCO)
۲۲۵	گفتار دوم: سازمان جهانی تجارت (WTO)
۲۲۶	گفتار سوم: کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد (UNCTAD)

۲۳۰	 گفتار چهارم: کمیسیون اقتصادی ملل متحد برای اروپا (UNECE)
۲۳۳	 گفتار پنجم: سازمان بین‌المللی دریانوردی (IMO)
۲۳۵	 گفتار ششم: سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری (ICAO)
۲۳۶	 مبحث دوم: سایر سازمان‌های بین‌المللی دولتی
۲۳۶	 گفتار یکم: کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد
۲۳۸	 گفتار دوم: شورای امنیت سازمان ملل متحد
۲۳۸	 گفتار سوم: برنامه‌های سازمان ملل متحد
۲۳۹	 گفتار چهارم: سازمان‌های تخصصی بین‌المللی
۲۴۱	 مبحث سوم: نقش سازمان‌های بین‌المللی غیر دولتی (NGOs)
۲۴۵	 فصل چهارم: بازتاب قواعد بین‌المللی در مقررات گمرکی ایران
	 مبحث یکم: منابع حقوقی بین‌المللی در قانون امور گمرکی و آیین نامه
۲۴۷	 اجرایی آن
۲۴۸	 گفتار یکم: منابع بین‌المللی در قانون امور گمرکی (مصوب ۱۳۵۰)
	 گفتار دوم: منابع بین‌المللی در آئین نامه اجرایی قانون امور گمرکی (مصوب
۲۵۲	 (۱۳۵۱)
۲۵۴	 مبحث دوم: منابع حقوقی بین‌المللی در ق.ج.ع.ک. و آیین نامه اجرایی آن ..
۲۵۶	 مبحث سوم: نگاهی به لایحه قانون جدید امور گمرکی ..
۲۵۷	 گفتار یکم: نقد برخی مواد ل.ق.ج.ا.گ
۲۶۱	 مبحث چهارم: حل تعارض میان معاهدات بین‌المللی و مقررات گمرکی داخلی
۲۶۷	 بخش سوم: محتوای قواعد بین‌المللی امور گمرکی و اقدامات مرزی
۲۷۱	 فصل یکم: آزادی تجاری
	 مبحث یکم: اصول حقوق بین‌الملل اقتصادی و تجارت بین‌الملل راجع به
۲۷۲	 آزادی تجاری
۲۷۴	 گفتار یکم: اصول تجارت چند جانبه
۲۸۰	 گفتار دوم: استفاده از ابزارهای سیاست‌گذاری تجاری
۲۸۲	 الف - آثار و پیامدهای سیاست‌های تجاری
۲۸۵	 ب - دلایل اتخاذ سیاست‌های محدود کننده تجاری

۲۸۶	مبحث دوم : ضمانت اجراهای آزادی تجاری در اقدامات مرزی
۲۸۷	گفتار یکم: تعهدات مربوط به رویه‌های گمرکی و تشریفات وابسته به آن
۲۸۸	الف - قواعد تعیین ارزش کالا در گمرک
۲۹۰	ب - عوارض و تشریفات مربوط به واردات و صادرات
۲۹۰	ج - قواعد (تعیین) مبداء
۲۹۵	د - تعهدات مربوط به بازرسی پیش از حمل
۲۹۶	ه - مجوز واردات
۲۹۷	و - تدابیر اضطراری
۲۹۸	گفتار دوم: تعهدات مربوط به موانع غیرتعرفه ای
۲۹۸	الف - اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی
۲۹۹	ب - مقررات فنی و استانداردها
۳۰۰	گفتار سوم : ضمانت اجراهای تکمیلی
۳۰۱	الف - مکانیزم حل اختلافات
۳۰۲	ب - مکانیزم بازنگری سیاست تجاری
۳۰۵	فصل دوم: تسهیلات تجاری
۳۰۷	مبحث یکم: تسهیل رویه‌ها و تشریفات گمرکی
۳۰۹	گفتار یکم: طبقه‌بندی کالا براساس سیستم هماهنگ شده (HS)
۳۱۰	الف - هدف و کاربرد سیستم HS
۳۱۱	ب - ساختار کلی سیستم هماهنگ شده HS
۳۱۴	ج - توصیه‌های اصلاحی نسخه ۲۰۱۲ نامانکلاتور HS
۳۱۴	گفتار دوم: ساده سازی و هماهنگ سازی رویه‌های گمرکی
۳۱۵	الف - تجویز حق شرط
۳۱۶	ب - پیوست‌های ویژه
۳۱۷	گفتار سوم : ورود موقت کالا و وسایل نقلیه
۳۱۷	الف - سیستم ورود موقت ATA
۳۱۹	ب - کنوانسیون ورود موقت استانبول
۳۲۰	ج - مزایای استفاده از سیستم ورود موقت ATA
۳۲۱	گفتار چهارم: تسهیلات ورود موقت کانتینر

۳۲۲	مبحث دوم : تسهیل ترانزیت و عبور مرزی
۳۲۲	گفتار یکم: حمل و نقل بین‌المللی جاده ای
۳۲۲	الف - کنوانسیون TIR
۳۲۵	ب - کنوانسیون قرارداد حمل کالا از طریق جاده (CMR)
۳۲۶	ج - کنوانسیون ملل متحد درباره حمل و نقل چند وجهی (MT)
۳۲۶	گفتار دوم : عبور مرزی هوایی
۳۲۷	الف - بازرسی هواپیما
۳۲۷	ب - ایجاد امکانات و تسهیلات هوانوردی
۳۲۸	ج - ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های حمل بار
۳۲۸	گفتار سوم: مقررات یکنواخت حمل و نقل بین‌المللی کالا با راه آهن
	الف - کنوانسیون بین‌المللی تسهیلات عبور از مرزها برای حمل کالا با
۳۲۸	راه آهن
۳۲۹	ب - کنوانسیون حمل و نقل کالا با راه آهن (COTIF)
۳۳۱	گفتار چهارم : تسهیل ترافیک بین‌المللی دریایی
۳۳۴	مبحث سوم : معافیت‌های گمرکی
۳۳۴	گفتار یکم: معافیت واردات وسایل آموزشی، علمی و فرهنگی
۳۳۴	الف - موافقت‌نامه واردکردن لوازم آموزشی، علمی و فرهنگی
	ب - موافقت‌نامه تسهیل مبادلات بین‌المللی وسایل سمعی و بصری برای
۳۳۵	مقاصد آموزشی، علمی و فرهنگی (موافقت‌نامه بیروت)
۳۳۶	گفتار دوم : معافیت‌های دیپلماتیک و کنسولی
۳۳۶	الف - کنوانسیون ۱۹۶۱ وین درباره روابط دیپلماتیک
۳۴۰	ب - کنوانسیون ۱۹۶۳ وین درباره روابط کنسولی
۳۴۰	ج - کنوانسیون مزایا و مصونیت‌های سازمان ملل متحد مورخ ۱۳ فوریه .
۳۴۵	فصل سوم: مبارزه با قاچاق و تخلفات
۳۴۸	مبحث یکم: مقابله با جرائم سازمان یافته فراملی
۳۵۰	گفتار یکم: مبارزه با قاچاق اسلحه و تروریسم
۳۵۲	الف - کنوانسیون ملل متحد علیه جرائم سازمان یافته فراملی (کنوانسیون
	پالرمو)

۳۵۴	ب - پروتکل علیه تولید غیر قانونی و قاچاق سلاح‌های گرم، قطعات و اجزاء و مهمات آنها
۳۵۵	ج - قطعنامه ۱۲۷۲ شورای امنیت ملل متحد علیه تروریسم
۳۵۶	گفتار دوم : مبارزه با قاچاق مواد مخدر، روانگردان و پیش سازهای آن
۳۵۷	الف - کنوانسیون ۱۹۶۱ سازمان ملل متحد درباره مواد مخدر
۳۵۸	ب - کنوانسیون ۱۹۷۱ درباره مواد روانگردان
۳۵۸	ج - کنوانسیون ۱۹۸۸ سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و مواد روانگردان
۳۶۰	گفتار سوم: جرم انگاری در آمدهای ناشی از جرم قاچاق و تدابیر مبارزه با پولشویی
۳۶۱	الف - مبارزه با پولشویی در کنوانسیون ۱۹۸۸ مبارزه با قاچاق مواد مخدر
۳۶۲	ب - مبارزه با پولشویی در کنوانسیون ۲۰۰۰ پالرمو
۳۶۴	گفتار چهارم: مبارزه با قاچاق کالا و ارز
۳۶۴	الف - کنوانسیون مربوط به تدابیر جلوگیری و ممانعت از واردات، صادرات و انتقال غیرقانونی مالکیت اموال فرهنگی
۳۶۵	ب - کنوانسیون چارچوب سازمان جهانی بهداشت در مورد کنترل دخانیات
۳۶۷	ج - کنوانسیون بین‌المللی کمک‌های متقابل اداری جهت پیشگیری، تحقیق و مبارزه با تخلفات گمرکی (کنوانسیون نایروبی)
۳۶۹	د - کنوانسیون همکاری متقابل اداری در موضوعات گمرکی (کنوانسیون ژوهانسبورگ)
۳۶۹	مبحث دوم : مقابله با جرائم محیط زیستی
۳۷۰	گفتار یکم : کنوانسیون مربوط به تجارت بین‌المللی گونه‌های گیاهی و جانوری در حال انقراض (CITES)
۳۷۲	گفتار دوم : پروتکل مونترآل درباره مواد تخریب کننده لایه اوزون
۳۷۲	گفتار سوم: کنوانسیون بازل درباره کنترل نقل و انتقالات فرامرزی پسماندهای خطرناک و دفع آنها
۳۷۵	گفتار چهارم: کنوانسیون مربوط به آئین رضایت قبلی برای برخی مواد شیمیایی و سموم دفع آفات خطرناک در تجارت بین‌المللی (کنوانسیون روتردام)
۳۷۷	الف - اهداف کنوانسیون روتردام

۳۷۸	ب - مقررات اصلی کنوانسیون
۳۷۹	ج - مبادله اطلاعات
۳۸۲	مبحث سوم: کنترل سلاح‌های شیمیایی، بیولوژیکی و هسته‌ای
۳۸۲	گفتار یکم: کنوانسیون منع توسعه، تولید، تملک، ذخیره سازی و استفاده از سلاح‌های شیمیایی و انهدام آنها (کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی)
۳۸۵	گفتار دوم: معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای
۳۸۶	گفتار سوم: قطعنامه ۱۵۴۰ شورای امنیت ملل متحد
۳۸۷	مبحث چهارم: مقابله با نقض حقوق مالکیت فکری
۳۸۹	گفتار یکم: کنوانسیون پاریس برای حمایت از حقوق مالکیت صنعتی
۳۹۰	گفتار دوم: موافقت‌نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS)
۳۹۵	فصل چهارم: هماهنگی و یکپارچه سازی اقدامات مرزی
۳۹۸	مبحث یکم: هماهنگ سازی کنترل‌ها
۳۹۹	گفتار یکم: کنوانسیون هماهنگی کنترل‌های مرزی کالاها
۴۰۰	گفتار دوم: سازماندهی هماهنگ شده بحالت ادارات مسئول کنترل مرزی
۴۰۱	الف - هماهنگی و یکپارچه سازی مدیریت مرزی در سطح ملی
۴۰۲	ب - هماهنگی و یکپارچه سازی مدیریت مرزی در سطح بین‌المللی
۴۰۳	مبحث دوم: ایجاد تعادل میان کنترل و تسهیلات
۴۰۴	گفتار یکم: سند خط مشی گمرک در قرن ۲۱
۴۰۴	الف - گمرک شبکه شده جهانی
۴۰۶	ب - هماهنگی بهتر مدیریت مرزی
۴۰۷	ج - مدیریت ریسک بر اساس اطلاعات پردازش شده هدفمند
۴۰۷	د - مشارکت گمرک - تجارت
۴۰۷	ه - به اجرا گذاشتن روش‌ها، رویه‌ها و تکنیک‌های پیشرفته
۴۰۸	و - استفاده از فناوری و ابزار
۴۰۸	ز - استفاده از اختیارات
۴۰۸	ح - ایجاد فرهنگ ارائه خدمات حرفه ای مبتنی بر دانش
۴۰۹	ط - ظرفیت سازی
۴۰۹	ی - درستکاری

گفتار دوم : اسناد و استانداردهای پیشنهادی سازمان جهانی گمرک برای

۴۱۰	 مدیریت هماهنگ شده مرزی
۴۱۲	 مبحث سوم: بهسازی ارتباطات از طریق اطلاعات
۴۱۲	 گفتار یکم: ادارات رابط اطلاعات منطقه‌ای (RILOs)
۴۱۴	 گفتار دوم: شبکه مبارزه با تخلفات گمرکی (CEN)
۴۲۰	 نتیجه‌گیری
۴۲۹	 سؤالات تستی
۴۶۵	 فهرست منابع
۴۶۵	 (۱) منابع فارسی
۴۷۱	 (۲) منابع انگلیسی

به نام خداوند جان و خرد

پیشگفتار

کتاب حاضر، حاصل یک پژوهش آکادمیک به علاوه، سال‌ها کار تجربی، تدریس و تلاش علمی است. خلاء تحقیقاتی موجود و فقدان طرحی مفهومی و نظری از دیدگاه حقوق بین‌الملل در زمینه کنترل‌های مرزی کالاها و همچنین، نبود منبعی علمی - آموزشی در خصوص موافقت‌نامه‌ها، کنوانسیون‌ها و سایر اسناد و سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با امور گمرکی و از طرف دیگر ضرورت آگاهی نسبت به جنبه‌های حقوقی موضوع و نیز، ضرورت شناسایی و درک اهداف و کارکردهای نظام‌های داخلی و بین‌المللی در این زمینه، نگارنده را بر آن داشت تا نسبت به پژوهش و تدوین این مجموعه اقدام نماید.

بر این اساس، در این کتاب تلاش به عمل آمده است تا در حد امکان، به نیازهای علمی و آموزشی جامعه گمرکی، بازرگانی و حقوقی کشور در این زمینه، پاسخ داده شود.

از سوی دیگر، با توجه به ویژگی جهانی بودن تکنیک‌ها، روش‌ها و هنجارهای گمرکی، سازمان جهانی گمرک (WCO)، با همکاری "شبکه جهانی دانشگاه‌های امور گمرکی" (International Network of Customs Universities - INCU)، مبادرت به تدوین و ارائه استانداردهای آموزشی برای هدف‌گذاری در حرفه‌ای‌گری مدیریت عالی و میانی گمرکات کشورها، نموده است.

استانداردهای آموزشی مزبور، که با کمک و همکاری دانشگاه‌های کانبرا (Canberra - استرالیا)، لوزان (Lausanne - سوئیس)، لیدز (Leeds - انگلستان)، مونستر (Munster - آلمان)، لی‌هاور (Le Havre - فرانسه)، دانشگاه فنی ریگا (Riga Technical University - لتونی) و... تدوین شده و در وبسایت سازمان جهانی گمرک (به نشانی: www.wcoomd.org) تحت عنوان "برنامه پیکارد" (PICARD Programme) در دسترس همگان است، به زودی به عنوان "توصیه"، در اختیار کشورهای عضو WCO، قرار خواهد گرفت.

این استانداردهای آموزشی، استانداردهایی حرفه‌ای (Professional Standards) است که طبق نظر WCO، می‌تواند در عرصه‌های دانشگاهی و آکادمیک کشورها، جهت ارائه آموزش‌های حرفه‌ای گمرکی در سطوح کارشناسی (BA) و کارشناسی ارشد (MBA)، به کار برده شود.

در کتاب پیش رو، علاوه بر آنکه بر اساس یافته‌های پژوهشی، نظریات علمی - کاربردی ارائه گردیده است و این امر، مهم‌ترین و اصلی‌ترین امتیاز آن است؛ تلاش به عمل آمده تا حتی الامکان با استانداردهای آموزشی بین‌المللی (WCO PICARD Programme) یادشده نیز، نزدیکی و مطابقت داشته باشد.

با وجود این، مجموعه حاضر امتیازات دیگری نیز، دارد که ذیلاً به پاره‌ای از آن‌ها اشاره می‌گردد:

۱ - مطالب کتاب، علاوه بر اینکه با توجه به سر فصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ برای دانشجویان رشته‌های مرتبط با امور گمرکی و مدیریت بازرگانی و حقوق، در سطوح کارشناسی، کارشناسی ارشد و... قابل استفاده است، برای مدیران، کارشناسان، ارزیابان، برنامه ریزان و کارکنان گمرک و سایر دستگاه‌های مسئول کنترل‌های مرزی کالاها و خدمات تجارت خارجی و همچنین، وکلا، کارشناسان رسمی و سایر علاقه‌مندان نیز، قابل استفاده می‌باشد.

۲ - مباحث ارائه شده، به رغم تقسیم‌بندی از لحاظ بخش، فصل، مبحث و گفتار، با یکدیگر ارتباط دارد. با وجود این، بخش‌های سه گانه کتاب به گونه‌ای تنظیم شده اند که هر بخش بتواند به طور مستقل نیز، مورد استفاده همکاران گمرکی، اساتید، مدرسان، دانشجویان، و سایر فراگیران و علاقه‌مندان قرار گیرد.

۳ - در کتاب، به نکات اصلی و کلیدی اسناد و منابع بین‌المللی و داخلی مرتبط با امور گمرکی و اقدامات مرزی پرداخته شده و از ورود به مباحث فرعی و غیر ضروری پرهیز شده است.

۴ - کنوانسیون‌ها و سایر اسناد بین‌المللی به صورت تطبیقی، با قوانین و مقررات گمرکی - بازرگانی کشور مورد بررسی قرار گرفته و در هر قسمت از مباحث که لازم

بوده، به قوانین و مقررات مربوطه در حقوق ایران به صورت زیر نویس یا در متن، توجه شده است.

۵ - این کتاب، علاوه بر اینکه "جنبه‌های حقوقی و قضایی مربوط به امور گمرکی"، تجزیه و تحلیل "موافقت‌نامه‌های گمرکی بین‌المللی"، "سازمان‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط با امور گمرکی" را مورد بحث و بررسی علمی - کاربردی قرار می‌دهد، به مطالب متنوع دیگری از جمله: "سازمان‌های همجوار یا همکار گمرک"، مباحث "قاچاق و تخلفات گمرکی"، "سیاست‌های بازرگانی" و غیره نیز، می‌پردازد.

۶ - در پایان هر فصل، تعداد قابل ملاحظه‌ای پرسش تشریحی و در پایان کتاب نیز، بیش از یکصد سؤال تستی، به منظور بهره‌برداری‌های آموزشی و باهدف تسلط بر مطالب کتاب، و در نتیجه، کاربردی نمودن آن ارائه گردیده است.

به رغم امتیازاتی که برای این کتاب بر شمرده شد، یقیناً مطالب و مباحث آن خالی از کاستی و ایراد نمی‌باشد. از این رو، از خوانندگان محترم انتظار دارد برای رفع اشکالات و نارسایی‌های این کتاب در چاپ‌های بعدی، هر گونه نظر یا پیشنهادی را از طریق انتشارات وکیل به اینجانب اعلام نمایند.

ناصر محمدحسینی

زمستان ۱۳۸۹

نشانه‌های اختصاری

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	ق.ا.ج.ا.ا.
قانون مدنی	ق.م.
قانون دیوان عدالت اداری	ق.د.ع.ا.
قانون امور گمرکی	ق.ا.گ.
آئین نامه اجرایی قانون امور گمرکی	آ.ا.ق.ا.گ.
قانون مقررات صادرات و واردات	ق.م.ص.و.
آئین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات	آ.ا.ق.م.ص.و.
قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز	ق.ن.ا.ت.ح.
آئین نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز	آ.ا.ق.ن.ا.ت.ح.
قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران	ق.ح.ع.ک.
آئین نامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران	آ.ا.ق.ح.ع.ک.
قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب	ق.ت.د.ع.و.ا.
قانون اصلاحی تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب	ق.ا.ت.د.ع.و.ا.
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
جمهوری اسلامی ایران	ج.ا.ا.
مرکز ملل متحد برای تسهیلات تجاری و تجارت الکترونیک	یو ان سی فکت
مبادله الکترونیکی اطلاعات ملل متحد برای اداره تجارت و حمل و نقل	یو ان ا دی فکت
فهرست اسامی (کالاها)	نمانکلاتور
سازمان جهانی تجارت	دبلیو تی او
سازمان جهانی گمرک	دبلیو سی او
صفحه	ص
صفحات	صص
رجوع کنید به	ر.ک.

مقدمه

تجارت بین‌المللی از طریق گذر کالا از مرزهای بین‌المللی جریان می‌یابد و دولت‌های ذینفع بر اساس حق حاکمیت خود دخالت‌های گوناگونی را بر این جریان اعمال می‌نمایند. کنترل‌های مرزی کالاها، از جمله این گونه دخالت‌ها می‌باشد که بر ورود، صدور و ترانزیت کالا از مرزهای سیاسی و حاکمیتی کشورها صورت می‌گیرد.

"گمرک و محوطه گمرکی، نشان‌دهنده مرز سیاسی و حاکمیتی کشور است"^۱ و کنترل‌های مرزی کالاها به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که ادارات مختلف دولتی مسئول کنترل‌های مزبور، معمولاً در قالب سازو کاری به نام "گمرک" انجام می‌دهند. بنا بر این، کنترل‌های مزبور در گمرک و محوطه گمرکی کشورها اتفاق می‌افتد و بدین ترتیب، "امور گمرکی"، ناظر به کلیه اقداماتی است که دولت‌ها به منظور اعمال کنترل‌های قانونی بر صدور، ورود و ترانزیت کالا، وسایط نقلیه و کالای همراه مسافران، به مرحله اجرا می‌گذارند.

کنترل‌های مزبور، از دیدگاه هر نظام حقوقی داخلی مربوطه، تابع قوانین و قواعد آن نظام است. اما از آنجایی که این قوانین و قواعد، ناظر به جابجایی و انتقال کالا بین نظام‌های حقوقی متفاوت، یعنی کشورهای صادر کننده، وارد کننده و ترانزیتی (عبوری) می‌باشند، متاثر از روابط بین‌المللی و حقوق مترتب بر آن خواهند بود.

^۱ - معین، پرویز، حقوق تجارت بین‌الملل، نشر میزان، ۱۳۸۷، ص ۲۲.

با توجه به آثار و پیامدهای مختلف و متفاوتی که روابط تجاری خارجی، در قالب صادرات و واردات بر امور اقتصادی، سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اجتماعی کشورها دارد، دولت‌ها از طریق سیاست‌ها، مقررات و سازوکارهای مختلف و به منظور جلوگیری از آثار نامطلوب این مبادلات، دخالت می‌نمایند. چگونگی دخالت‌های دولت در مبادلات بازرگانی خارجی، در نظام گمرکی کشور مربوطه انعکاس می‌یابد. بر این اساس، حاکمیت اراده دولت در امور گمرکی، آن را در قلمرو حقوق عمومی قرار داده است.

موضوع امور گمرکی، فعالیت‌ها و اقداماتی است که توسط گمرکات و سایر ادارات اجرا کننده مقررات دولتی مستقر در مرزهای گمرکی، به منظور حصول اطمینان از انطباق جریان تجارت خارجی با مقررات و ضوابط خاص دولت صورت می‌گیرد. از طرف دیگر، مداخله دولت در امور گمرکی، علاوه بر آثار داخلی، آثار خارجی نیز دارد. از آنجا که امور مربوط ناظر به انتقال کالا از یک حاکمیت یا یک نظام حقوقی، به یک حاکمیت یا یک نظام حقوقی دیگر است، ناگزیر از تبعیت از قواعد و هنجارهای ناظر بر روابط بین نظام‌های حقوقی، یا قواعد و هنجارهای حقوق بین‌الملل می‌باشد.

۱- تبیین موضوع

هرچند، سابقه تاریخی گمرک به تشکیل اولین حکومت‌ها در جهان و آغاز اولین مرادبات تجاری بین آنان، در قالب سازوکار مالی گمرک و تعرفه بر می‌گردد، «اما تا پیش از جنگ جهانی اول، هیچ گونه همکاری بین‌المللی مشهودی در مورد گمرک و تعرفه‌ها، حداقل در مقیاس جهانی، دیده نمی‌شود».^۲

نخستین معاهده بین‌المللی برای ساده سازی تشریفات گمرکی، که اولین دستاورد "جامعه ملل"^۳ در بخش اقتصادی، قلمداد می‌شود، تحت عنوان "کنوانسیون مربوط به تسهیل عملیات گمرکی" در سوم نوامبر ۱۹۲۳ به تصویب اعضای این جامعه رسیده است. تحولات پس از جنگ جهانی دوم، نظیر تاسیس سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵، پایه‌ریزی نظام معاصر تجارت بین‌الملل در کنفرانس "برتون وودز"^۴ در سال ۱۹۴۴ و

^۲ - آساکورا، هیرو نوری، تاریخ جهانی گمرک و تعرفه، انتشارات گمرک جمهوری اسلامی ایران، بی تا، ص ۲۷۸.

^۳ - League of Nations.

^۴ - Breton Woods.

تاسیس یک سازمان بین‌المللی تخصصی مستقل در امور گمرکی تحت عنوان "شورای همکاری گمرکی"^۵ در سال ۱۹۵۲، ظهور نهادها و سازمان‌های بین‌المللی "جهانی"^۶ و منطقه‌ای^۷ و همچنین بروز تحولات اساسی در زمینه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، تکنولوژی، نظامی، امنیتی، محیط زیست و ... در نیمه دوم قرن بیستم، موجب پیدایش منابع حقوق بین‌الملل در قالب دهها معاهده و موافقت‌نامه بین‌المللی در زمینه‌های ذکر شده و به منظور ساده و هماهنگ سازی امور گمرکی، در راستای آزادی تجاری و "ایجاد تسهیلات" در تجارت بین‌المللی، گردید.

تحولات مهم سیاسی، اقتصادی، حقوقی اواخر قرن بیستم و به ویژه تحولات امنیتی اوایل قرن بیست و یکم، توجه جامعه جهانی را به بهره‌گیری از اعمال کنترل‌های موثر مرزی به عنوان یکی از ابزارهای مقابله با چالش‌ها و تهدیدات فراروی دولت‌ها، نظیر مقابله با جرائم سازمان یافته فراطبی شامل قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان، قاچاق تسلیحات، مواد رادیو اکتیو و هسته‌ای، قاچاق آثار فرهنگی، هنری و تاریخی، پولشویی، تروریسم و ... در راستای «تامین امنیت» در تجارت بین‌المللی معطوف نمود.

کنترل‌های مرزی کالاها و به تبع آن، امور گمرکی را از دیدگاه‌های متفاوتی می‌توان مطالعه و بررسی نمود که جمع تمامی آنها در یک پژوهش، دشوار می‌نماید. این دیدگاهها بنابر اینکه حقوقی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی، فنی و بین‌المللی باشند، هر یک مطالعات مستقلی را ایجاب می‌کنند. در این پژوهش، کوشش شده است تا ضمن تلفیق مهمترین موثرترین جنبه‌های هر یک از دیدگاه‌های مزبور، به طور خاص از دیدگاه حقوق بین‌الملل و چگونگی بازتاب آن در حقوق داخلی، به آن نگریسته و مورد بررسی قرار گیرد.

این پژوهش، نشان می‌دهد که اگرچه موضوعات کنترل مرزی کالا در قالب گمرک و رویه‌های گمرکی و در چارچوب حقوق بین‌الملل اقتصادی و حقوق تجارت بین‌الملل، طبقه‌بندی و تبیین می‌گردد. اما تنوع و گستردگی اهداف و اولویت‌های دولت در اعمال کنترل‌های مزبور، دامنه و قلمرو حقوق حاکم بر آن را به رشته‌ها و شعب مختلف حقوق

^۵ - Customs Co - operation Council.

^۶ - International Global Organizations.

^۷ - International Regional Organizations.

بین‌الملل گسترش داده است. بدین ترتیب، برای بررسی حقوق حاکم بر کنترل‌ها و اقدامات مورد بحث در حقوق بین‌الملل معاصر، باید علاوه بر حقوق بین‌الملل اقتصادی و حقوق تجارت بین‌الملل، به شعب دیگر حقوق بین‌الملل نظیر حقوق بین‌الملل کیفری، حقوق بین‌الملل محیط زیست، حقوق دیپلماتیک و کنسولی، حقوق بین‌الملل دریاها و حقوق بین‌الملل هوایی نیز مراجعه نمود.

دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی به عنوان بازیگران اصلی در صحنه بین‌المللی، نقش اساسی در تدوین قواعد، الزامات و هنجارهای حاکم بر امور مزبور ایفا می‌نمایند. سازمان‌های بین‌المللی مستقل مانند سازمان جهانی گمرک و سازمان جهانی تجارت، و سازمان‌های تخصصی عضو خانواده ملل متحد، نظیر کمیسیون اقتصادی ملل متحد برای اروپا، آنگتا، ایمو، یکا، یونپ، یونسکو و ... و همچنین برخی سازمان‌های بین‌المللی غیر دولتی مانند اتاق بازرگانی بین‌المللی، موسسه بین‌المللی استاندارد و ... نیز در تدوین و اداره تعدادی از هنجارها و مقررات در خصوص پاره‌ای از امور و جنبه‌های مربوط به تجارت و امور گمرکی مربوطه، نقش موثری دارند. سازمان جهانی گمرک به عنوان تنها سازمان بین‌المللی دولتی متخصص در امور گمرکی، با سازمان‌های یاد شده و سایر نهادها و موسسات بین‌المللی اثرگذار در تجارت و کنترل مرزی، همکاری و تعامل دارد.

آثار و متون موجود و همچنین موسسات و سازمان‌های ملی و بین‌المللی گوناگون، هرکدام از زاویه‌های مشخصی به کنترل‌های مرزی کالاها یا امور گمرکی و قواعد بین‌المللی ناظر به آن، نگریسته و بدین سبب‌هاله‌ای از پیچیدگی بر این موضوع سایه افکنده است.

۲- پیشینه تحقیق

اگرچه اکثر کشورهای جهان (از جمله ایران) عضویت بسیاری از کنوانسیون‌ها و اسناد بین‌المللی ناظر به کنترل‌های مرزی کالاها را پذیرفته و به اجرای آنها متعهد گردیده‌اند و حتی تبعیت از مقررات بسیاری از این کنوانسیون‌ها و اسناد، در قوانین گمرکی کشورها (از جمله ایران) مورد تاکید قرار گرفته است و به همین دلیل، واحدهای درسی در رشته‌های کارشناسی مربوط به مدیریت بازرگانی و امور گمرکی در دانشگاه‌های کشور

به موضوع کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی گمرکی اختصاص یافته و همچنین، آشنایی با این گونه اسناد به عنوان موضوعات تخصصی گمرکی، در دوره‌های ارزیابی و آموزش‌های حین خدمت گمرکات کشور تدریس می‌گردد، اما تاکنون پژوهشی در این خصوص صورت نگرفته و منبعی علمی - آموزشی در این زمینه تدوین نگردیده است.

تالیفات و آثار موجود در این خصوص نیز، یا در قالب موضوعات مربوط به حقوق تجارت بین‌الملل، حقوق بین‌الملل اقتصادی و اصول گات نگارش یافته و یا اینکه به جنبه‌های خاص و محدودی مانند؛ سازمان جهانی گمرک و سیستم طبقه‌بندی کالا، قاچاق کالا، مقررات صادرات و واردات، ترانزیت، حمل و نقل بین‌المللی کالا و امثالهم پرداخته‌اند. اما هیچ کدام طرح مفهومی و نظری جامع برای بررسی این موضوع از دیدگاه حقوق بین‌الملل و چگونگی بازتاب آنها در حقوق داخلی، به دست نداده‌اند.

۳- تعریف مساله و بیان سوال‌های اصلی تحقیق

اگر چه دولت‌ها بر اساس حقوق حاکمیتی، نسبت به اعمال کنترل بر ورود، صدور و ترانزیت کالا از مرزهای ملی خویش اقدام می‌کنند، اما اسناد بین‌المللی متعددی ناظر بر چگونگی اعمال این گونه کنترل‌ها می‌باشد و جامعه بین‌المللی در قالب کنوانسیون‌ها، موافقت‌نامه‌ها، استانداردها و هنجارهای هماهنگ بین‌المللی مبادرت به تنظیم تشریفات، رویه‌ها و اصول حاکم بر این کنترل‌ها کرده است.

دولت‌ها همواره با پذیرش و اجرای اسناد و ضوابط بین‌المللی مزبور، بر دامنه تعهدات خویش در به کارگیری قواعد بین‌المللی در این زمینه می‌افزایند.

پس از رویداد تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ نیز، توجه نهادها و سازمان‌های بین‌المللی از جمله شورای امنیت سازمان ملل متحد و سایر سازمان‌های بین‌الدولی جهانی و منطقه‌ای، به اقداماتی معطوف گردید که دولت‌ها می‌توانند از طریق کنترل‌های مرزی جهت کمک به حفظ نظم و امنیت بین‌المللی بنمایند.

مجموعه اسناد، موافقت‌نامه‌ها و استانداردهایی که در این زمینه تدوین و به اجرا گذاشته شده است، منابع قابل توجهی از حقوق بین‌الملل را تشکیل می‌دهد.

از آنجا که کشورمان اغلب اسناد و قواعد بین‌المللی مزبور را پذیرفته و نظر به اینکه تاکنون پژوهش جامعی در این خصوص به عمل نیامده است، لذا انجام این تحقیق از جهات آموزشی و کاربردی واجد اهمیت و ضرورت است.

درباره موضوع فوق، این سؤال‌ها قابل طرح می‌باشد:

۱. ماهیت موضوعی کنترل‌های مرزی کالاها به لحاظ اهداف و ساختار اجرایی آن چیست؟
۲. ماهیت حقوقی قواعد ناظر بر کنترل‌های مرزی کالاها چیست و اصول حاکم بر قواعد بین‌المللی مزبور کدام است؟
۳. منابع حقوقی داخلی و بین‌المللی حاکم بر کنترل مرزی کالاها چیست؟
۴. نقش سازمان‌های بین‌المللی در تدوین قواعد مربوطه چگونه است؟
۵. مولفه‌ها یا اجزاء اساسی قواعد بین‌المللی کنترل‌های مرزی کالاها کدامند؟

۴- اهداف و فرضیه‌های تحقیق

اهداف اصلی این پژوهش عبارتند از:

۱. زدودن خلاءها، ناکارایی‌ها و پیچیدگی‌های نظری در مطالعه موضوع کنترل‌های مرزی کالاها از منظر و دیدگاه حقوق بین‌الملل معاصر.
 ۲. فراهم نمودن یک منبع علمی مناسب برای دانشجویان رشته‌های حقوق، بازرگانی و امور گمرکی، کارشناسان و مدیران ادارات و دستگاه‌های دولتی مسئول کنترل‌های مرزی کالاها، به ویژه مدیران کارشناسان و ارزیابان گمرکات کشور.
 ۳. کمک به درک بهتر نسبت به جنبه‌های حقوقی، قضایی و کاربردی موضوع.
- در این راستا و به منظور پاسخ گویی به سئوالات تحقیق، فرضیه‌های زیر را مطرح می‌سازد:
۱. کنترل‌های مرزی کالاها در نظام بین‌المللی، بر پایه احترام به حقوق حاکمیتی دولت در اعمال کنترل‌های مرزی بنا گردیده است و این کنترل‌ها نباید به مانعی در راه آزادی تجارت بین‌المللی تبدیل گردد.

۲. حقوق بین‌الملل از طریق ساده سازی و هماهنگ سازی کنترل‌های مرزی کالاها در پی ایجاد تسهیلات در تجارت بین‌المللی است.
۳. حقوق بین‌الملل از طریق اعمال ممنوعیت، محدودیت و کنترل بر کالاها و موادی خاص در تجارت بین‌المللی، در پی تامین امنیت در زنجیره عرضه بین‌المللی است.
۴. حقوق بین‌الملل، از طریق اسناد حقوقی الزام‌آور و غیر الزامی در خصوص کنترل‌های مرزی کالاها، در پی پیوند زدن اهداف منافع ملی در تجارت خارجی، با اهداف منافع مشترک بین‌المللی در این زمینه است.

۵- روش تحقیق

این تحقیق، به روش توصیفی از طریق مطالعه کتابخانه ای و بررسی متون و محتوای اسناد بین‌المللی مرتبط با موضوع تحقیق صورت گرفته است. بدین منظور منابع، متون و اسناد بین‌المللی موجود در ارتباط با موضوع، مورد بررسی قرار گرفته و اطلاعات لازم در خصوص جزئیات موضوع تحقیق، از طریق مطالعه کتاب‌ها، مقالات، و دیگر آثار مکتوب که معمولاً در کتابخانه‌های عمومی یا تخصصی وجود دارد و همچنین منابع و انتشارات موجود در وب سایت‌های رسمی سازمان‌های بین‌المللی مربوطه، گردآوری، سپس اطلاعات گردآوری شده طبقه‌بندی و از دیدگاه حقوقی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و از طریق اندیشه‌ورزی بر روی اطلاعات؛ شرح، تحلیل، تعریف، نقد، استنباط و استنتاج صورت گرفته است.

مشکلات مربوط به دائلود کردن منابع اینترنتی و در دسترس نبودن برخی کتاب‌های خارجی مرتبط با موضوع، از جمله مهم ترین مشکلاتی است که انجام این تحقیق را تحت تأثیر قرار داده است. علیهذا، تلاش گردیده تا با بهره برداری از حداکثر منابع موجود و در دسترس، و در بسیاری موارد با مراجعه به متن انگلیسی اسناد و معاهدات مربوطه، به موضوع پرداخته شود.

۶- سامانه پژوهش

پژوهش حاضر علاوه بر این مقدمه، در سه بخش شامل: مبانی و مفاهیم بنیادین، جنبه‌های حقوقی، و محتوای قواعد بین‌المللی حاکم بر امور گمرکی و اقدامات مرزی، تنظیم گردیده است.

بخش نخست، به مبانی و مفاهیم بنیادین تحقیق، اختصاص دارد که در سه فصل بیان شده است.

در فصل یکم این بخش، مفاهیم مرز، کنترل‌های مرزی، قلمرو گمرکی، حقوق بین الملل و سایر مفاهیم و اصطلاحات اصلی پژوهش تشریح می‌گردند. در فصل دوم، با نگاهی به خاستگاه تاریخی گمرک، به عنوان ساز و کار اجرایی کنترل مرزی کالا، و با بررسی اجمالی پیشینه تحولات همکاری‌های بین‌المللی در این زمینه، تصویری کلی از تلاش‌ها و ابتکارات مشترک جامعه بین‌المللی در این خصوص، ارائه می‌شود. و در فصل سوم از این بخش، که به تشریح اهداف و فرایندهای اعمال کنترل‌های مرزبور اختصاص دارد، ضمن توضیح اهداف و ضرورت‌های ملی و بین‌المللی مربوطه، فرایندهای سیاست گذاری و شیوه‌های اعمال کنترل‌های مرزبور از طریق سازماندهی ادارات ملی مسئول کنترل‌های مرزی، شرح داده می‌شود.

بخش دوم، طی چهار فصل به بررسی و تجزیه و تحلیل جنبه‌های حقوقی موضوع تحقیق می‌پردازد. در فصل یکم این بخش، بررسی ساختار نظام حقوقی ناظر بر کنترل‌های مرزی کالاها، با تشریح عوامل حقوقی موثر، و طبقه‌بندی آنها به عوامل حقوقی با منشأ داخلی (ملی) و عوامل حقوقی با منشأ خارجی (بین‌المللی) صورت می‌گیرد. در تشریح عوامل حقوقی خارجی، به جایگاه معاهدات بین‌المللی در حقوق داخلی پرداخته می‌شود و شیوه‌های ابراز رضایت به التزام در قبال معاهدات بر طبق معاهده ۱۹۶۹ وین در مورد حقوق معاهدات، مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس با تبیین ضرورت تصویب معاهدات بر اساس حقوق اساسی داخلی، مقام صالح برای تصویب معاهدات در حقوق ایران توضیح داده می‌شود.

مبانی و جهات وابستگی حقوق ناظر بر کنترل‌های مرزی کالاها نیز موضوع دیگری است که در تشریح ساختار حقوقی حاکم بر این گونه کنترل‌ها بررسی می‌گردد و در این

راستا، این نظر را مطرح می‌سازد که مبانی حقوقی کنترل‌های مرزی کالاها در زمره نهادها و تاسیسات حقوق عمومی داخلی است، اما به لحاظ ارتباط و تعامل آن با سایر نقش آفرینان روابط بین‌المللی و آثاری که بر روابط بین‌المللی دارد، حقوق بین الملل را نیز بر آن حاکم ساخته است و در ادامه، برای حمایت از این نظریه، ارتباط حقوق ناظر بر کنترل‌های مرزی کالاها با رشته‌ها و شعب مختلف حقوق داخلی و حقوق بین الملل، توضیح داده می‌شود.

همچنین، اصول حاکم بر قواعد بین‌المللی ناظر بر کنترل‌ها و امور مزبور نیز، موضوع دیگری است که در توصیف ساختار حقوقی مربوطه، تشریح می‌گردد. سپس در فصل دوم، منابع حقوقی حاکم بر امور گمرکی، با طبقه‌بندی منابع مزبور به منابع داخلی و بین‌المللی، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

منابع حقوقی بین‌المللی، اعم از کنوانسیون‌ها و معاهدات، عرف، اصول کلی حقوقی و دکترین حقوقی در خصوص نظام حقوقی حاکم بر امور گمرکی و اقدامات مرزی جستجو و احصاء می‌گردد و در تشریح منابع حقوقی داخلی حاکم بر موضوع تحقیق، ضمن احصاء منابع داخلی ایران در این زمینه، نقش و جایگاه آراء محاکم اداری و قضایی، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و رویه قضایی ایران در رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا، به عنوان یکی از منابع داخلی حاکم بر موضوعات مربوطه، بررسی می‌گردد. نقش سازمان‌های بین‌المللی در تدوین و اداره قواعد و استانداردهای بین‌المللی مربوط به امور گمرکی و اقدامات مرزی، در فصل سوم این بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد و در فصل چهارم، ضمن بررسی چگونگی بازتاب منابع بین‌المللی در قوانین و مقررات گمرکی کشور، لایحه قانون جدید امور گمرکی نیز، مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد.

سر انجام، با بهره گیری از بررسی‌های مزبور و شناخت چارچوب کارکردی و حقوقی آنها، یعنی ساخت و محیط نظام حقوقی بین‌المللی و نظام حقوقی ایران در این خصوص، مولفه‌ها و اجزاء اساسی تشکیل دهنده نظام بین‌المللی کنترل‌های مرزی کالاها بر اساس دسته بندی مهمترین اسناد حقوقی بین‌المللی مربوطه، طی چهار فصل در بخش سوم معرفی و توصیف می‌شود. بدین منظور، بخش پایانی این تحقیق، تحت عنوان محتوای قواعد بین‌المللی کنترل‌های مرزی، اسناد و معاهدات بین‌المللی حاکم بر موضوعات مربوط

به امور گمرکی و اقدامات مرزی را مورد بازخوانی قرار داده و با توجه به عناوین، اهداف و محتوای اسناد مزبور، در سه فصل نخست این بخش، قواعد و هنجارهای بین‌المللی مربوطه، به ترتیب؛ در چارچوب اصول آزادی تجاری و حرکت آزاد کالا و خدمات، تسهیلات تجاری، و مبارزه با قاچاق و تخلفات، بررسی و تجزیه و تحلیل می‌گردند.

در فصل چهارم نیز، نشان داده می‌شود که قواعد بین‌المللی مربوطه، در قالب حقوق سخت (Hard Law) و حقوق نرم (Soft Law)، همچنین دولت‌ها را به سوی ایجاد هماهنگی و یکپارچه سازی اقدامات مرزی، در سطوح ملی و بین‌المللی سوق می‌دهد.

مباحث ارائه شده در این تحقیق، به رغم تقسیم‌بندی از لحاظ بخش، فصل، مبحث و گفتار، با یکدیگر ارتباط داشته و حاکی از آن است که با وجود نقش مستقل دولت‌ها در وضع قوانین، مقررات و ضوابط ملی کنترل‌های مرزی کالاها که ناشی از حقوق حاکمیتی آن‌ها است، علیهذا، حقوق ناظر بر تنظیم و اجرای این گونه کنترل‌ها، تحت نفوذ اسناد و معاهدات بین‌المللی و از طریق یکارگیری تکنیک‌ها، روش‌ها و ابزارهای بین‌المللی یکنواخت توصیه شده توسط سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، تدوین و توسعه یافته است.